

La vil·la romanorepublicana de Can Massot (Montmeló) i el seu camp de sitges

Ignasi Cantarell i Josep Estrada

INTRODUCCIÓ

El procés de romanització a la comarca del Vallès Oriental ens proporciona restes molt interessants de l'època romanorepublicana. Un primer exemple el tenim a Samalús, a les ruïnes de Can Martí, amb paviments d'*opus signinum* i gens de ceràmica *sigillata*.¹ Un segon exemple és el de la vil·la de Can Massot, a Montmeló,² amb restes d'*opus signinum* i amb ceràmica campaniana i ibèrica pintada, però també sense gens de *sigillata*. Aquesta és la vil·la que pensem donar a conèixer avui.

A Can Massot, de Montmeló, la descoberta de les restes romanes es va produir de la forma següent: devia ser pels volts de l'any 1924 quan va començar-se a bastir l'actual edifici de Can Massot. Tot just iniciades les obres, ja immediatament començaren a aparèixer restes de construccions, amb les parets estucades amb pintures que donaven la impressió d'ésser molt velles i amb les sales pavimentades amb una mena de formigó molt diferent del d'avui dia. Com que comprenien que aquella construcció podia ésser molt antiga i davant de la por que els pareessin les obres, els amos van optar per no donar-ne compte i d'aquesta manera ningú no es va assabentar del descobriment.

1. Ignasi CANTARELL, *Algunos datos sobre la arqueología de Montmeló*, ponència llegida en el Centre d'Estudis de l'Associació Cultural de Granollers el 12 de juny del 1959 (extracte publicat pel setmanari granollerí VALLES el 28-6-59); Josep ESTRADA GARRIGA, *Vías y poblamiento romanos en el territorio del área metropolitana de Barcelona*, Comisión de Urbanismo de Barcelona, Cuaderno núm. B-69, octubre 1969, p. 51.

2. Josep ESTRADA, «Ruinas romanas de Can Flequer (Cánoves y Samalús)», (inclou la vil·la romanorepublicana de Can Martí), Fitxa Arqueològica núm. 46, *But. Agrup. Excurs. de Granollers*, núm. 55 (gener-desembre 1955); J. PARDO i X. AQUILUÉ, *La vil·la romana de Can Martí-Samalús*, Museu de Granollers, (pendent de publicació).

Però, l'any 1950, nosaltres, que havíem sentit remors d'aquelles troballes, ens vam proposar aclarir-les fent unes cales al jardí de la casa, motiu pel qual vam demanar permís directament al propietari, el qual ens va donar tot seguit el seu assentiment. Així fou com vam iniciar els primers treballs d'excavació d'aquesta vil·la, situada en el nucli urbà de Montmeló, dins l'angle que formen els carrers de Mn. Cinto Verdaguer, a migdia, i el de Balmes, a ponent.

A continuació, exposem els resultats d'aquella excavació i de les troballes fetes posteriorment a la mateixa zona.

LA VIL·LA DE CAN MASSOT

Primera excavació: la primera excavació, iniciada l'any 1950, va consistir, primerament, en dues cales seguides —la núm. 1 i la núm. 2— constituïdes per dos trams de diferent direcció —de 7 m de llargada en conjunt—, oberts al costat del jardinet que, ocupant una franja d'un metre d'amplada, contorneja la façana oriental de la casa. Tot seguit, es féu una altra cala —la núm. 3—, de 4 m de llargada, partint de la punta de migdia de l'anterior i en direcció a llevant; finalment, encara se n'obrí una altra —la núm. 4—, de forma circular, de 2,50 m de diàmetre, a l'extrem sud-oest de la segona cala. Els resultats foren els següents:

Cala núm. 1: fins als 60 cm de profunditat, sortí terra de conreu molt flonja, cosa que permeté una fàcil excavació; en enfondir més, començaren a sortir tègules romanes del tipus clàssic, les unes planes, les altres corbades. També s'hi trobà un clau de ferro, de 5 cm de longitud, amb una cabota de 3,50 cm de diàmetre; possiblement, la llargada d'aquest clau, en principi, fou del doble. Una lleugera capa de cendra i de terra cremada aparegué sota l'estrat anterior. A continuació, sortia un paviment d'*opus signinum* en magnífic estat de conservació, d'un gruix de 7 a 10 cm i compost d'una dura argamassa feta de calç, sorra i aigua, a la qual s'havien barrejat pedretes de calcària, basalt i quars, junt amb petits fragments de ceràmica vermellova. Gràcies a una solució de continuïtat de l'esmentat paviment, poguérem aconseguir uns 20 cm més de profunditat, i vam comprovar que no hi apareixia cap material nou.

Cala núm. 2: aquesta cala seguia la llenca de jardí que voreja la façana oriental. Primer, aparegueren uns 50 o 60 cm de terra de conreu i, a continuació, una capa amb un gran nombre de teules i de fragments d'estucs; ja en contacte amb el paviment, dins d'un últim estrat de terra cremada, amb molts carbons i cendres, es trobaren fragments ceràmics d'àmfores i alguns ferros.

Junt amb l'extrem nord-oest de la cala núm. 2, tocant a una paret de 60 cm que surt entre aquesta cala i la núm. 1, van aparèixer els materials següents:

1. Tres fragments de ceràmica campaniana B —parts de la vora i de la base— pertanyents a un *kylix*.
2. Dos fragments de *kalathos* ibèrics, un d'ells pintat.
3. Dues vores de vasos petits i fins.

4. Dos colls i dos fons d'àmfora del tipus allargat clàssic.
5. Un fragment de *dolium*.
6. Un *pondus* prismàtic, sencer.
7. Una aixada petita de ferro, que conservava uns 15 cm de mànec.
8. Uns vuit claus, de 6 a 10 cm de llargada i cos prismàtic quadrangular, amb cabota petita.
9. Una xapa de ferro, de 12 a 14 cm, no identificada, i un ferro en forma de T, que podria haver format part d'un picaporta.

Cala núm. 3: a la part de ponent d'aquesta cala, tota l'obra de formigó d'*opus signinum* apareixia arrencada, però es conservava en molts espais el fonament de pedra i de morter. Es pogueren recollir, encara, alguns petits fragments d'aquest tipus d'*opus*, amb alineacions de tesselles blanques, que devien formar part d'una composició geomètrica molt elemental. També s'aplegaren unes quantes tesselles, igualment blanques, separades del paviment matriu.

Cala núm. 4: continuant l'excavació des del punt de contacte de les cales núm. 2 i núm. 3 (vèrtex sud-oest), trobarem uns espais pavimentats, amb alguns fragments de ceràmica grisa, de tipus ibèric. En aquest punt de contacte, surt també una paret en angle recte, estucada pels costats interns, que donava a entendre l'existència d'una habitació.

VALL PER A CONNECTAR LES INSTAL·LACIONS SANITÀRIES DE LA CASA AMB LA XARXA GENERAL

El novembre del 1960 —un any després d'haver-se efectuat les cales abans esmentades—, en connectar les instal·lacions sanitàries de Can Massot amb la xarxa general, es va descobrir en el pati de la casa, a 80 cm de profunditat, una continuació del paviment d'*opus signinum* que presentava dos nivells, units per un ressalt de 19 cm, repartit en tres mínusculs esglaons. Creiem que aquesta diferenciació de nivells ha de correspondre a l'existència en aquest punt d'un *impluvium*, que devia ocupar la part central d'aquesta gran dependència. Un dels costats —que quedava al descobert— d'aquest *impluvium* mesurava 2,70 m. En aquesta excavació, cal remarcar la gran quantitat trobada de fragments grossos de tègula.

VALL PER A LA COL·LOCACIÓ DE LA XARXA DE CLAVEGUERES

Amb motiu de la col·locació de la nova xarxa de clavegueres, efectuada tot al llarg de la vorera del carrer de Mn. Cinto Verdaguer, es posaren al descobert unes quantes parets, d'entre les quals algunes concorden amb les que ja coneixíem de dins de la casa. L'examen d'aquestes parets ens permet assegurar que la casa romana portava una orientació exacta nord-sud, cosa que implica una desviació de 30° oest respecte de la direcció que segueixen les parets actuals de la casa. En un punt de l'excavació, van aparèixer alguns bocins de ceràmica campaniana, barrejats amb altres d'aparença romanorepublicana.

CAMP DE SITGES DE "L'ADVOCADA" (PROP DE CAN MASSOT)

Les vil·les rústegues estaven situades sempre en el centre del *fundus*. Per aquesta raó, hem de creure que els camps anomenats "el secà de l'Advocada", situats a uns 150 o 200 m al sud-est de la vil·la romana de Can Massot, en aquells temps devien formar part d'aquella propietat i per aquesta raó els descrivim tot seguit com a integrants d'una mateixa unitat agrícola.

Aprofitant els treballs previs d'excavació i de neteja de l'esmentat "secà de l'Advocada" per tal de bastir-hi uns blocs d'habitatges, va ésser possible localitzar-hi un camp de sitges, de les quals es van poder reconèixer unes quantes que, junt amb tot el material que hi aparegué, detallem a continuació:

Sitja núm. 1: sis fragments de cos d'àmfora.

Sitja núm. 2: un *pecten* de 30 mm de diàmetre, sense forat per penjar-lo; també, tres lloses de pissarra grans.

Sitja núm. 3: força interessant per haver-s'hi trobat una capa de blat carbonitzat, barrejada amb terra i altres restes vegetals, també carbonitzades. L'altura de les parets de la sitja no passava dels 90 cm, perquè havia desaparegut la resta. L'amplada màxima era de 140 cm.

Sitja núm. 4: es tracta d'una sitja força gran, que no pogué ésser estudiada perquè fou remoguda per la màquina excavadora, per la qual cosa es va produir la natural confusió i la trencadissa dels materials que hi havia dins. Les parets de la sitja van resultar destruïdes gairebé totalment.

Malgrat aquests inconvenients, ha estat possible de recuperar les parts corresponents a la boca i la nansa de dues àmfores romanes, molt esveltes, massisses i de fina execució, del tipus anomenat Dressel 1B. Són de boca exvasada, voltades d'un collaret de no gaire altura —4 cm—, amb una secció de llavi exteriorment rectilínia i lleugerament inclinada cap a l'exterior a partir de la part superior, proveïda de dues nanses flexionades, formant un angle no gaire angulós. El collaret porta el segell del fabricant —SEXST. ATI— que, pel que se sap, correspon als noms de dues famílies de grans terratinents romans, amb extenses propietats pels voltants de *Cosa*, colònia llatina situada a la costa etrusca, a uns 130 km de Roma.³

Aquesta troballa ens crida l'atenció perquè ens parla d'una importació de vi d'Itàlia en ple segle I aC, en un moment en què nosaltres mateixos exportàvem quantitats importants del nostre xarel·lo més refinat cap a aquell país. Evidentment, les característiques de sabor i d'aroma d'aquest vi italià devien ser tan selectes que en devien justificar a bastament la importació. En aquells moments, l'elaboració de vi per part dels grans terratinents romans es devia servir d'uns procediments molt més acurats encara que els que podien fer servir els nostres propietaris, tot i els grans avenços que havien aconseguit en aquest camp.

3. J. MANACORDA, *Merci, mercati e schiavi nel Mediterraneo*, Bari, Laterza, 1981.

També s'hi varen trobar diversos fragments d'una àmfora de tipus globulós, amb dues nanses, així com gran nombre de teules romanes i de restes de molins de mà.

Una vegada buidada la sitja núm. 4, vam poder comprovar que tenia una profunditat de 3 m sota el nivell del sòl, amb una secció semiesfèrica i un diàmetre màxim de 210 cm, que la convertia en la de més diàmetre del camp.

Sitja núm. 5: no era pròpiament una sitja, sinó una mena d'abocador d'uns vuit metres d'extensió, amb una capa fèrtil d'uns 10 a 15 cm de gruix, localitzada a uns dos metres per sota del nivell del sòl, en un lloc situat arran de la carretera que porta a Granollers. L'indret ha donat gran nombre de fragments d'àmfora, *dolium*, *kalathos*, *kylix*, etc., amb plats i vasos deformes i de qualitats ben diferents, que formen globalment tot un conjunt arqueològic que, des d'un punt de vista cronològic, cal incloure en els segles II i I aC. També s'hi va recollir una pipa romana d'argila grisencs clara, decorada en relleu, classificada com d'època romanorepublicana.

ALGUNS COMENTARIS RESPECTE DE LES TROBALLES ESMENTADES

Tant les primeres quatre sitges com la zona núm. 5, o "abocador", van ésser excavades en plena capa d'argiles roges. L'ur forma era, en general, de pera, amb fons pla o còncav. En tots aquests dipòsits es veia una gran abundància de grans palets de riera, cosa que els feia més fàcilment destacables en els tall de cimentació oberts per l'empresa constructora de les noves edificacions.

Per excepció, la sitja que hem assenyalat amb el núm. 3 no contenia res més que terra i blat, de la qual cosa deduïm el següent:

Primer: que les núm. 1, 2 i 4 foren emplenades amb pedres i restes inservibles (per exemple, molins de mà, àmfors trencades, etc.).

Segon: que la núm. 3 hagué de quedar-se emplenada de forma natural, ja que no s'hi trobaren ni ceràmica ni pedres, i hi va sortir, en canvi, una certa quantitat de blat. No hi ha cap dubte que, en el cas d'haver restat oberta, haurien retirat primerament el blat i després l'haurien omplert de runa.

Segons la nostra interpretació, aquestes sitges provindrien de l'època preromana o dels començaments de l'ocupació romana i haurien estat tapades en temps posteriors per tal de procedir al conreu d'aquell camp.

La vil·la de Can Massot, com també la de Can Martí, de Samalús, suggereixen, d'altra banda, la importància que, cap a finals del canvi d'era, havien adquirit les terres d'Hispania dins del context del món romà. La lluita interna per assumir el poder a Roma, a la segona meitat del segle I aC, assoleix un dels punts més alts amb l'assassinat de Cèsar l'any 44 aC, que, en definitiva, no és altra cosa que la conseqüència final del vell antagonisme entre aquell cabdill i Pompeu. Un antagonisme que, encara abans de morir aquest darrer l'any 48 aC, havia ressorgit de forma decisiva en terres hispàniques l'any 49, en suscitar-se la batalla d'*Ilerda* entre les tropes de Cèsar i les de Pompeu.

Les masies —o *villae rusticae*— que acabem d'esmentar són un bon exponent de la gravetat dels fets que esdevingueren en les lluites mantingudes entre els partidaris dels dos bàndols i que, pel fet de pertànyer a algun addicte del partit contrari, foren incendiades pels del partit opositor. El fet d'haver trobat —a manera d'estrat superior de les ruïnes d'aquestes dues vil·les— una capa sòlida i aplanada formada per les teules de la teulada que devien caure en bloc, i tapar totes les restes de l'antic habitatge, ens parla prou clarament de la violència que hagué d'assumir aquella lluita.